

Karel Čapek: Válka s Mloky: ještě něco k interpretaci

1. Na první pohled jde o prozaickou verzi hry R.U.R. To je ovšem pouhé zdání a rozdíl netkví jen v tom, že zatímco v dramatu z r. 1920 si pod rasovou organizací Mloků můžeme představit maximálně tak bizarního Mussoliniho, v románu z r. 1936 pod pojmem Nordmolch již vyrůstají hrozivé obrysy Norimberských zákonů.

2. Častý omyl týkající se obou Čapkových antiutopických děl spočívá ve zjednodušujícím tvrzení, že tu jde o zneužití vědy/techniky lidmi. Nikoliv: roboti v R.U.R. nejsou stroje (takovou podobu robotů vnesl do obecného povědomí až rusko-americký spisovatel Isaac Asimov kolem r. 1940), ale jde o živé tvory z umělých biologických tkání, a také Mloci mají atributy lidských bytostí. Obě díla tedy nejsou o zneužívání strojů, ale o zneužívání a degradaci lidí. Těmito lidmi jsou ti, kteří jsou donucováni k vykonávání tupé, ovšem náročné fyzické práce, aby jejich majitelé mohli bezstarostně žít.

3. Čapek nebyl marxista; naopak, ve známé anketě týdeníku *Přítomnost*, vedeného Ferdinandem Peroutkou, se vyznal z toho – společně s Fráňou Šrámkem aj. –, proč není komunistou (*Nejsem komunistou, protože stojím na straně chudých lidí.*). Ovšem v souladu s všelidskou – a také křesťanskou – notou komunismu se přihlásil k faktu, že člověka dělá člověkem (mimo jiné) práce, a to práce fyzická, těžká, která přes všechny své neveselé rysy kultivuje osobnost. Lidstvo v R.U.R. i v Mlocích vyhyne ze stejného důvodu: v krátkozraké snaze o nekonečné vylepšení vlastního života se zcela vzdalo práce, místo aby se snažilo ji humanizovat.

4. Román je rozdělen do 3 částí, z nichž první dvě obohacují žánr antiutopie humorem a satirou (nezapomeňme, že Čapek byl také humorista), a teprve třetí je – v souladu s celkovým autorským záměrem – vážná a tragická. První část – *Andrias Scheuzeri* – se ironicky shovívavě dívá na žánr dobrodružného a fantastického románu: najdeme tu inspiraci Julesem Vernem (*Tajuplný ostrov*) Arthurem C. Doylem (*Ztracený svět*) i Herbertem George Wellsem (*Ostrov aepyornisův*).

Druhá část – *Po stupních civilizace* (výstřižky z archivu pana Povondry) navazuje na bohatou tradici českých literárních mystifikací (umělecky zdůvodněných falzifikací). Tato tradice začíná u Komenského *Labyrintu světa a ráje srdce*, pokračuje *Rukopisy královédvorským a zelenohorským* a dnes vrcholí *Divadlem Járy Cimrmana*. Čapek tu ironizuje a paroduje prakticky celý veřejný prostor meziválečného světa, od celebrit až po dělnické hnutí. Mnohé rysy těchto prostředí – západní pseudoelity mají větší starost o puritánskou mravnost než o lidskou důstojnost – jsou aktuální i dnes.

Ve třetí části – *Válce s Mloky* – ovšem už končí veškerá legrace. Mloci jsou původně ti ujařmení (podmínky jejich námořního transportu jsou moderní obdobou raněnovověkého obchodu s černošskými otroky a uchvacující je věrohodnost, s níž Čapek líčí nelidské pokusy německých badatelů na Mlocích – aniž by znal jedinou ověřenou skutečnost z nacistických koncentračních táborů). Mloci původně nejsou zlí; ze vstřícných a bezbranných tvorů byli proměněni v krajní hrozbu jen krátkozrakostí lidské společnosti (*Nic proti vám nemáme, ale je vás příliš mnoho.*)